

Марина Богданова / Maryna Bogdanova¹

**Бердянський державний педагогічний
університет, Бердянськ (Україна)**

e-mail: mishukmarina36@gmail.com

ORCID:0000-0003-2485-4425

<https://doi.org/10.34768/10dn-7m67>

Nr: 4 (2022)

ISSN (on line) 2658-154X

**Історична пам'ять та наратив української національної ідентичності в
історичній повісті Святомира-Михайла Фостуна «Нас розсудить Бог»**

Historical memory and narrative of ukrainian national identity in the
historical novella “God will judge us” by Sviatomyr-Mykhailo Fostun

Abstract

The article investigates the historical memory of the literary work written by Sviatomyr-Mykhailo Fostun “God will judge us”. The author chose the times of confrontation between the Cossack officers and representatives of the Collegium of Little Russia as the background for the action. Living in different European countries, the author had freedom to express his creative ideas. The narrative of national identity is expressed at all levels of the work. The author focuses on the formation of the national elite. Analyzing the defeats of Ukraine in the national liberation struggle, Sviatomyr-Mykhailo Fostun sees the future of independent Ukraine in the unity of experienced politicians of the older generation with educated Ukrainian youth and with the support of leading European politicians.

¹ Bogdanova Maryna Mykolayivna is Associate Professor (Ph.D.) of the Department of Ukrainian and Foreign Literatures and Comparative Literary Studies at Berdiansk State Pedagogical University. The main direction of scientific activity is historical prose, the phenomenon of memory in the historical prose of writers of the Ukrainian diaspora in the second half of the twentieth century.

We analyzed “places of memory” (P. Nora) in the book. They are associated with the topos of the cities Glukhov, Halle, Astrakhan, St. Petersburg and locus: the market squares, streets, villages and others. Each of them depicts a certain society, where confrontations take place on social, economic and political levels. In addition, they are a kind of markers that distinguish the society of each city. The city of Hlukhiv is marked by the struggle for the rights and freedom, the German city of Gelle is characterized by the freethinking and democracy of its inhabitants, and the Russian cities of Astrakhan and St. Petersburg appear as centers of tyranny and despotism. We investigated objects that go beyond the space of things. The Hetman's mace, which Polubotok takes in his hands in solitude, portraits of Hetmans of Ukraine in the cabinet, which seemed to witness the events, a Cossack saber with the coat of arms of Andriy Voynarovsky engraved on it; a picture of Cossack Mamai, who seemed to mock the representative of the Collegium of Little Russia, have a certain history, acquire a symbolic meaning for the Ukrainian nation.

Keywords: historical memory, narrative, national identity, traumatic memory, places of memory, topos, locus, historical novella.

У статті досліджено історичну пам'ять твору Святомира-Михайла Фостуна «Нас розсудить Бог». Тлом для зображення автор обрав часи протистояння козацької старшини представникам Малоросійської колегії. Проживаючи у країнах Європи, митець мав свободу у виявленні творчого задуму. Наратив національної ідентичності виражений на всіх рівнях твору. Основну увагу автор приділяє проблемі формування національної еліти. Аналізуючи поразки України у національно-визвольних змаганнях, Святомир-Михайло Фостун вбачає майбутнє незалежної України в єдності досвідчених політиків старшого покоління з прогресивною українською молоддю при підтримці провідних політиків Європи.

Нами розглянуто «місця пам'яті (П.Нора) у творі. Вони пов'язані з топосами міст Глухова, Галле, Астрахані, Петербургу та локусами: базарними площами, вулицями, хуторами та ін. Кожний з них це певний соціум, де відбуваються протистояння на соціальному, економічному, політичному рівнях. Окрім того, вони виступають своєрідними маркерами, що відрізняють суспільства кожного з міст. Місто Глухів позначене боротьбою за права та свободи, німецькому місту Гелле характерне вільнодумство та демократія мешканців, а російські міста Астрахань, Петербург постають як осередки тиранії та деспотизму. Нами досліджено предмети, що виходять за межі простору речей. Гетьманська булава, яку Полуботок бере до рук на самотині, портрети гетьманів України в канцелярії, що наче були свідками подій, козацька шабля з вигравіруваним на ній гербом Андрія Войнаровського; картина козака Мамаєва, що ніби насміхався з представника

Малоросійської колегії, мають певну історію, набувають символічного значення для української нації.

Ключові слова: історична пам'ять, наратив, національна ідентичність, травматична пам'ять, місця пам'яті, топос, локус, історична повість.

Молода українська держава має не просту історію, подекуди ускладнену різним сприйняттям мешканців регіонів, які часто знаходилися не тільки по різні сторони політичних барикад, а й – ліній фронту. Повномасштабна війна 2022 р., що спричинена російською агресією, має на меті знищення української нації, України як держави в цілому. У зв'язку з цим у світі постало питання наявності та сутності української ідентичності, її ексклюзивності. Виступи російських політиків зі спотвореними, часто вигаданими фактами української історії, активізували дослідження, де об'єктом виступають різні види пам'яті (історична, національна, колективна, травматична), українська ідентичність, національний наратив, міф, альтернативна історія. Зважаючи на те, що пам'ять – це, по-перше, здатність збереження та передача знань наступним поколінням, а, по-друге, відтворення минулого в сучасності, то художня література є одним із медіумів пам'яті. Її змістом є не тільки факти минулого, а й наративи про них. Під час розгляду пам'яті про ту чи іншу подію або період, великого значення набуває ставлення наратора, його оціночні судження, ідеологічні уподобання. Історична можливість пам'яті постійна, і тому в кризові періоди спостерігається актуалізація минулого в сучасності. На догоду політичним інтересам, виправдовуючи дії режимів, історію переосмислюють, нею маніпулюють, легітимізують міфи, виправдовують злочинні дії. У зв'язку із цим важливого значення набувають погляди неупереджені, незаангажовані політичними уподобаннями, що проливають світло на справжню історію України, на осмислення значення її лідерів.

Особливої уваги заслуговує історична проза митців діаспори, які покинули рідну країну в часи Другої світової війни та після неї. Саме вони безпосередньо чи опосередковано мали досвід складних наслідків катастрофічних подій ХХ ст., вбачали певну циклічність в історичних процесах, шукали шляхи порятунку та збереження

української нації. Письменники в історичних творах зверталися до переосмислення неоднозначних, замовчуваних сторінок в історії України.

Цікавою з цього погляду є творчість Святомира-Михайла Фостуна – письменника, журналіста, громадського й політичного діяча. Аналіз його творчості нараховує не велику кількість досліджень, серед яких огляди, рецензії, літературні портрети, документальні нариси. Увага літературознавців О. Лупія, Ф. Погребенника, Ю. Покальчука, П. Сороки, М. Федунь найчастіше спрямована на дослідження життєвого та творчого шляху митця, аналізу його внеску в збереження й популяризацію закордонного українства, здійснення зв'язків з материковою Україною. У посібнику Л. Скориної «Література та літературознавство української діаспори» міститься побіжний огляд життєвого та творчого шляху Святомира-Михайла Фостуна, зокрема наголошено на його участі в національно-визвольному русі ОУН-УПА, випробуванні у складі дивізії «Галичина», перебуванні в полоні, що безумовно не могло не вплинути на формування його характеру, політичних поглядів. Ґрунтовному дослідженню біографії митця присвячений документальний нарис Петра Сороки. Такі спорадичні звернення до мистецького доробку Святомира-Михайла Фостуна говорить про актуальність його творів. Письменник більшу частину свого життя прожив в Англії, мав свободу у виявленні художньої творчості, просуванні національної ідеї та наративу, не скутими соцреалістичним методом. Святомир-Михайло Фостун обрав у житті шлях спротиву, на противагу письменникам материкової України, творчість яких була позначена замиренням, а життя – симпатією до ідеї «малих справ». В історичних творах «Плем'я непокірних», «Над Галичем гримить», «Нас розсудить Бог», «Звідуни степових когорт», «Шляхами смерті» прозаїк звертається до прихованих сторінок історії, спонукає до переосмислення подій і постатей, спростовуючи популярні міфи радянської України.

Актуальність теми статті зумовлена недостатньою кількістю наукових розвідок щодо творчості Святомира-Михайла Фостуна та необхідністю дослідження історичної пам'яті та наративу національної ідентичності в історичній повісті «Нас розсудить Бог». Роботи такого типу сприяють розвінчання радянських та російських міфів про спільну історію та ідентичність, спонукають до збереження української нації в часи повномасштабної війни в Україні.

Мета статті полягає у вивченні історичної пам'яті та наративу національної ідентичності в історичній повісті Святомира-Михайла Фостуна «Нас розсудить Бог».

Заявлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

- а) проаналізувати авторську інтерпретацію історичної реальності у творі;
- б) розглянути історичну пам'ять твору;
- в) окреслити причини протиборства представників козацької гетьманщини та царату;
- г) з'ясувати специфіку відтворення топосів і локусів та пов'язаних з ними місцями пам'яті у творі;
- ґ) дослідити сформований автором наратив національної ідентичності в творі.

Тлом для зображення сюжету Святомир-Михайло Фостун в історичній повісті «Нас розсудить Бог» обрав часи протистояння козацької старшини представникам Малоросійської колегії, ставленикам Петра I. У цей час обов'язки наказного гетьмана виконував Павло Полуботок. Для українського народу це був період позначений економічними та політичними утисками, які мали на меті перетворення Гетьманщини на звичайну адміністративну одиницю. Завдяки розширенню простору в сюжеті твору за рахунок зображення зустрічей української інтелігенції, яка намагалася вирішити українські питання в країнах Франції, Туреччини, Англії, Австрії, вимальовується наратив опору та боротьби за ідентичність та свободу української нації.

Розвиток дії у творі пов'язаний з реальними історичними подіями – поданням петиції самодержцю про відновлення гетьманського правління, арештом Павла Полуботка та його прибічників, перебуванням опозиціонерів у Петропавлівській фортеці, допитами арештантів представниками Таємної канцелярії, смертю наказного гетьмана Павла Леонтійовича Полуботка.

Павло Полуботок у творі постає як справжній лідер України, борець за права Гетьманщини. У відтворенні героя письменник не виходить за межі уявлень про нього, сформованих автором «Історії Русів», істориками Д. Бантишем-Каменським, Миколою Маркевичем, Жаном-Бенуа Шерером. Письменник уникає зображення протистоянь між козацькою старшиною та середовищем козаків, зосереджуючи увагу на відтворенні єдності козацької еліти в українських питаннях.

Варто зазначити, що проблема національної еліти не була новою в українській літературі діаспори, вона розроблялася письменниками Ю. Косачем, М. Лазорським, Олександром Луговим, Л. Полтавою, Богуславом Полянничем, Василем Чапленком та ін. Святомир-Михайло Фостун вбачає формування української еліти через взаємодію покоління козацької старшини з свідомою молоддю, яка мала продовжити справу батьків. Під час однієї з розмов з довіреними козаками Полуботок проголошує: «Борикатися з Московією не легко. Може нам судиться і впасти в нашому змагу, – на те ми й козаки. Коли ж упадемо, наше діло будуть продовжувати наші сини й онуки, бо ж козацькому роду немає переводу. Козацького духу Москві не знищити ніколи!»².

Українську еліту Святомир-Михайло Фостун описує і за кордоном. Так, наприклад, одним із персонажів твору є Аскер-паша – колишній козацький старшина Остап Миrowsький, що служив під прапором гетьмана Івана Мазепи, а після поразки під Полтавою пішов на службу в Туреччину. Аскер-паша залишився вірним Україні, був емісаром гетьмана Пилипа Орлика й міг вести політичні справи на користь козацької нації. Таким чином він був з'єднувальним ланцюжком між українством у вигнанні з представниками Гетьманщини й політиками Європейських країн.

Однією із травм українців є еміграція, оскільки після політичних або військових поразок, вони мали шукати порятунку та влаштовувати життя на чужині. Про масштабність еміграції мазепинців після поразки під Полтавою 1709 р. говорить Аскер-паша у розмові з маркізом д'ю Фре: «Одні пішли на службу до шведів, другі до французів, дехто потрапив до Австрії, чимало нашого брата опинилося на Далекому Сході, а декому вдалося затягнутися до турецького війська»³. Святомир-Михайло на прикладі Аскера-паші відтворює образ справжнього українського інтелігента, що володіє кількома європейськими мовами і, завдячуючи своїм здібностям, дослужився до міністра закордонних справ в Османській імперії й у той же час залишився вірним ідеям гетьмана Івана Мазепи. Щирими українцями є козаки полку Григорія Орлика, що несли службу при французькому дворі. Письменницька рецепція та інтерпретація образу українця – розумної, вихованої, широко освіченої людини – схожа з уявленнями митців діаспори,

² Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

³ Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

зокрема Івана Багряного, Богуслава Полянчика, Олександра Лугового, Уласа Самчука тощо. Такими у творі є наказний гетьман Павло Полуботок, миргородський полковник Данило Апостол, гетьман Пилип Орлик та його син Григорій, батько суддя Черниш та його син Петро, Аскер-паша та ін.

Молодими представниками України є студенти, що навчаються в Німеччині або перебувають на службі в країнах Європи. Це, як правило, діти козацької старшини – Зиновій Любович, Богдан Метелиця, Марко Хуторний, Афанасій Кваша. Аналізуючи поразки України у національно-визвольних змаганнях, Святомир-Михайло Фостун вбачає майбутнє незалежної України в єдності досвідчених політиків старшого покоління з освіченою українською молоддю при підтримці провідних політиків Європи. Вирішення українських проблем за кордоном зосереджено навколо гетьмана Пилипа Орлика, який за словами Аскера-паши, мав широкі зв'язки й міг вести гнучку політику⁴.

Експозицією твору є зображення міста Глухова – гетьманської столиці, одного з найдавніших міст України, що вперше згадується в Іпатівському літописі в 1152 р. Твір починається з осіннього, прохолодного вечора. Природа у творі оживає завдяки влучним трагічно забарвленим метафорам: «заскріпили журливо ясені», «ігристий вітер», погнався «жвавим молодиком», «сумовитий степ», що створюють відповідну атмосферу, яка передусь конфлікту твору⁵.

Із перших сторінок повісті місто Глухів як «місце» (*topos*) постає соціокультурним феноменом. Це дає підстави розглядати Глухів як «місце пам'яті», що в філософії розроблено П'єром Нора⁶. Він запропонував вивчати топографічні, монументальні, символічні, функціональні «місця», з якими суспільство пов'язує свої спогади. За уточненням Л. Нагорної, – це все, що оточено «символічною аурую»⁷. Святомир-Михайло зосереджує увагу на описі соціуму міста, характеризує професійну спрямованість його мешканців. Тут живуть та по-різному співіснують статечні міщани та райці, крамарі, козаки, шинкарі, купці, гінці з полків, царські люди, москалі з Малоросійської колегії та, звісно, козаки та козацька старшина. Глухів у творі постає як осередок соціального буття,

⁴Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

⁵Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

⁶П'єр Нора. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з франц. Андрій Рєпа. Київ: Кліо, 2014. 272 с.

⁷Нагорна Л. Поняття «місце пам'яті» в системі *mémoires studies* // Регіональна історія України. 2014. Вип. 8. С. 55–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/reisuk_2014_8_5

де існують моделі економічних, політичних, антропологічних відносин. Місто живе своїм життям, де ввечері статечні міщани та райці підраховують денні зиски, крамарі готують товар на наступний базарний день, козаки-гульвіси похмеляються в шинках, гінці з полків спішать і скупі на розмови ⁸.

Своєрідним локусом у повісті є шинок, його дух відповідає настроям тогочасного політично й соціально роздрібненого глухівського суспільства. Протистояння між мешканцями міста та представниками Малоросійської колегії відбувалося на всіх рівнях, про що свідчать описи відношення простих козаків: «...заходили до шинків царські люди – стрільці, єгері, райтері, чи драгуни з московської залоги, що стояли у Глухові. Часом приходили й москалі – писарі та підписчики з канцелярії Малоросійської колегії. На їх вид змовкали веселі козаки, супилися й недружелюбно зиркали на московських зайд ... Розмова між козаками і москалями не в'язалася. Це москалі відчували та й собі сердилися на запеклих хахлів» ⁹. Отже, це дає можливість говорити, що, зображений у творі, топус міста складається з окремих локусів, які виступають місцями, де накопичуються та відображаються соціальні, політичні погляди мешканців гетьманської столиці.

На противагу Глухова постає німецьке місто Галле. Автор зосереджує увагу на описі базарної площі у торговий день, яку варто розглянути як топус, що є достатньо олюдненим і характеризує ментальні риси населення. Основну увагу письменник зосереджує на описі одягу, речей, побуту мешканців. Тут і міська знать, і студенти гульвіси, і комедіанти, і купці, і ремісники, і поважні бюргери та їх дами, і професори. На площі торгують, скуповуються, прогулюються, б'ються, сміються. У зв'язку з цим площу переповнюють різноманітні звуки: брязкіт шпаг, сміх, галас. Німецька кав'ярня зосереджує людей різного віку, де відбуваються конфлікти поколінь між студентами й старшими бюргерами. Різні погляди на літературу, філософію, мистецтво, економіку жваво обговорюються в кав'ярнях разом із фліртом і жартами. Отже, Святомир-Михайло Фостун зображує міста Глухів і Галле, кожне з яких постає як певний соціум, на якому відобразилися найбільше економічні та ментальні чинники.

⁸Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

⁹Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

Одним із українських локусів у творі є гетьманський двір, де Святомир-Михайло зображує засідання Павла Полуботка з козацькою старшиною. Примітно, що автор, як європейський діяч, не тільки акцентує у творі на політичному протистоянні, а й через діалоги та монологи героїв розкриває причини протистояння. Однією із них є письмова відмова Петра I у виборі гетьмана та ущемлення козацьких прав: «А чому – це ясно всім. В Україні, замість гетьмана, має радити Малоросійська колегія, а згідно царське око й вухо – бригадир Вельямінов»¹⁰. Конфлікт у творі спричинив лист Павла Полуботка та козацької старшини до Петра I про відстоювання права на вибір гетьмана. Культурологічну, історичну функцію виконують предмети, що виходять за межі простору речей, оскільки несуть певні символічні смисли. Гетьманська булава, яку Полуботок бере до рук на самотині, портрети гетьманів України в канцелярії, що наче були свідками подій, козацька шабля з вигравіруванням на ній гербом Андрія Войнаровського; картина козака Мамаєва, що ніби насміхався з представника Малоросійської колегії – Вельямінова. Ці та інші предмети матеріального світу, за якими стоїть певна історія або легенда, мають сакральне значення, стають частиною простору пам'яті (П. Нора).

Апелюючи до досліджень Дж. Принса, В. Шміда, Ф. Джаннідіс про наратологію, наротивність, її ознаки і наротив, ми зосередимо увагу на *оповіді*, що зображені у творі¹¹. Проаналізуємо ті, що формуються в межах оповіді як наротивні фіксатори національної ідентичності: національні архетипні риси; символи, цінності, історія й пам'ять, культура, правові інституції, політичні, економічні інтереси суспільства. У поле зору нашого аналізу потрапляє рецепція ментальності на емоційному рівні персонажів, оповідача.

Розпізнавання української козацької індивідуальності найбільше простежується під час святкування Нового року у Кирилівському хуторі наказного гетьмана Полуботка. Сприяє цьому обраний письменником оповідальний ракурс – тип автора-спостерігача (свідка), зображуваних подій. Однією із цінностей українців є родина. На бенкет з'їхалася генеральна козацька старшина з запрошеним військовим товариством: «Дехто був сам, але

¹⁰Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

¹¹Папуша І. Що таке наратологія? (огляд концепцій) // Наротивні виміри літератури: матеріали міжнародної конференції з наратології Тернопіль, Україна, 23–24 жовтня 2003 р. / Упорядник І.В. Папуша // *Studia methodologica*. Вип. 16. Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2005. С. 29–46.

були старшини із родинами, старшими синами і доньками»¹². На протипагу атмосфері страху, що панувала під час бенкету з імператором Петром I в Астрахані, у наказного гетьмана «...лунав усюди веселий гамір, чувся сміх, велися голосні розмови, а в челядній гаморили на всі лади слуги, візники і козаки»¹³. Під час наради Полуботка з козацькою старшиною обговорювалися важливі питання, а рішення приймалося колективно. Присутніх на зустрічі автор-оповідач називає «затятим козацьким людом», що загартували свій характер у походах, заглядали не раз у вічі смерті: «Незважаючи на поважний вік, військові товариші були все ще дужі та скорі до шаблі, а з їхніх мужніх лиць так і променіли відвага, рвучкість, широка степова вдача та безстрашна буйність»¹⁴. Стосунки Полуботка з козацькою старшиною ґрунтуються на обопільній повазі та шані: «Товариство слухало гетьманових слів з великою увагою. Знали всі, що Полуботок не говорить на вітер. Пустослів'я ніколи у нього не має»¹⁵. І наказний гетьман довіряв усім присутнім, оскільки «Це були козаки, яких москалі не перетягли на свою сторону. На них можна було сполягти й не лякатися, що котрийсь із них побіжить із доносом. Можна було їм вірити, що у критичну хвилину вони не відступлять і не зрадять. Знав їх усіх уже багато років»¹⁶. У святковій залі, де зібралися запрошені, Полуботок поводить себе не вимушено, уважаючи кожного з присутніх: «Гетьман кланявся на всі сторони, підходив до гостей, старався сказати кожному з них ласкове слівце та дякував усім, що загостили в його двір»¹⁷.

Символічного значення набуває танок Павла Полуботка з хрещеницею Галею (донькою козацького старшини Луки Лісовика). Полуботок по-батьківськи поцілував чоло й запросив Галю на полонез. Цей танок був поширений у ті часи, найчастіше ним відкривали та закривали урочисті заходи. Партнери робили кроки один до одного, танок виконувався з рівними спинами та розправленими плечима з гордою та величною поставою. Зображуючи рухи, автор добирає метафору «поплив» з хрещеницею на

¹² *Фостун Святомир М.* Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

¹³ *Фостун Святомир М.* Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

¹⁴ *Фостун Святомир М.* Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

¹⁵ *Фостун Святомир М.* Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

¹⁶ *Фостун Святомир М.* Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

¹⁷ *Фостун Святомир М.* Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

середину зали¹⁸. У цьому випадку танок є художнім засобом, який допомагає авторові розкрити наратив національної ідентичності, зокрема – обопільна повага батьків і дітей, концентрація поколінь навколо єдиної ідеї.

На противагу Полуботкові Петро I постає як варвар, якого боялися. Цар невірноважений, жорстокий до своїх підлеглих. Найбільше характер Петра розкривається під час царського бенкету, на якому він є тираном і деспотом. Князі, графи, полковники чи бояри підлягали насиллю: «Рука в царя була важка. Як уперщіть аж кості тріщать»¹⁹. Через призму сприйняття козацьких посильних Василя Биковського та Семена Рубця розкрито жорстокість, що панувала в царській Росії. В Астрахані усюди схоплювали волелюбних людей, тягли на допити, а за мурами города «...стояли гострокілля з насадженими на ньому відрубаними головами і настромленими на палях трупами змучених жертв царського гніву»²⁰. Астрахань у творі постає місцем смерті, що характеризує сутність царської росії як азійської держави, що була власністю однієї людини – монарха Петра I.

Наратив національної ідентичності українців також виражений Святомиром-Михайлом Фостуном через основний мотив твору – здатність до спротиву. Генеральна козацька старшина та наказний гетьман чинять опір царату та представникам Малоросійської колегії, відстоюючи свої права; невдоволені козаки збирають чорну раду на майдані, виступаючи проти козацького походу; старшина та генеральні судді борються за козацькі виплати; міщани з'ясовують стосунки з міським отаманом щодо податків гальських купців; Полуботок гине за право вибору гетьмана, збереження Гетьманщини тощо.

Наприкінці твору автор зосереджує увагу на основній функції пам'яті – комунікативній. Історична пам'ять зберігається в розповідях вже літнього Петра Черниша, а комунікативними реципієнтами є його онуки: «...тріько дівчаток і два хлопчика»²¹. Вони «слухали захоплену Петрову розповідь про наказного гетьмана Павла Полуботка, про січове козацтво, гетьмана Мазепу і страшну Петропавлівську фортецю-в'язницю»²².

¹⁸Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

¹⁹Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

²⁰Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

²¹Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

²²Фостун Святомир М. Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.

Отже, авторська інтерпретація історичної реальності у творі Святомира-Михайла Фостуна «Нас розсудить Бог» пов'язана з лідером української опозиції й борцем за право збереження Гетьманщини – Павлом Полуботком. Автор використав реальні історичні факти – протиборство представників козацької гетьманщини та царату. Однією з проблем, що піднімає автор, є формування національної еліти. Святомир-Михайло Фостуноосмислює цей процес через взаємодію старшого покоління з молодшим, що об'єднано навколо національної ідеї – свободи українського народу. Місця пам'яті в аналізованому творі пов'язані з топусами міст Глухова, Галле, Астрахані, Петербурга та локусами: базарними площами, вулицями, хуторами та ін. Кожний із них це певний соціум, де відбуваються протистояння між цеховими братчиками і глухівським райцем, козаками і сотником, міщанами і городовим отаманом, козацькою старшиною і представниками Малоросійської колегії, наказним гетьманом Павлом Полуботком і Петром I на соціальному, економічному, політичному рівнях. Аналіз оповіді дав можливість простежити наратив національної ідентичності, зображений у творі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Лупій О.* Безмежна віра, віддана любов // Літературна Україна. 2004. 9 грудня. С. 6.
2. *Нагорна Л.* Поняття «місце пам'яті» в системі *mémoire studies* // Регіональна історія України. 2014. Вип. 8. С. 55–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/reisuk_2014_8_5
3. *П'єр Нора.* Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з франц. Андрій Репа. Київ: Кліо, 2014. 272 с.
4. *Папуша І.* Що таке наратологія? (огляд концепцій) // Наративні виміри літератури: матеріали міжнародної конференції з наратології Тернопіль, Україна, 23–24 жовтня 2003 р. / Упорядник І.В. Папуша // *Studia methodologica*. Вип. 16. Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2005. С. 29–46.
5. Під небом чужини (письменники української еміграції): довідник / упоряд.: Д. Козак, С. Козак. Київ: Літ.Україна книжкова. 2017. 371 с.
6. *Скорина Л.* Святомир Фостун // Література та літературознавство української діаспори. Черкаси: Брама, 2005. С. 208–210.
7. *Сорока П.* Фостун Михайло Святомир. Документальний нарис про життя, громадсько-політичну діяльність і творчість. Тернопіль: Горлиця, 2005. 152 с.
8. Україна в 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку: експертна доповідь / ред. В.І. Тищенко. К. : Славутич-Дельфін, 2007. С. 19.
9. *Федунь М.* Скріпив традицію боротьби за волю нації картинами далекого минулого»: Святомир Михайло Фостун – український письменник і громадський діяч, автор історичної прози // *Дивослово*. 2020. №5. С. 57–60.
10. *Фостун Святомир М.* Нас розсудить Бог. Історична повість. Львів: «Червона калина», 1992. 258 с.
- 11.

REFERENCES

1. *Lupii O.* *Bezmezna vira, viddana liubov* // *Literaturna Ukraina*. 2004. 9 hrudnia. S. 6.
2. *Nahorna L.* *Poniattia «mistse pamiati» v systemi mémoire studies* // *Rehionalna istoriia Ukrainy*. 2014. Vyp. 8. S. 55–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/reisuk_2014_8_5

3. *Pier Nora. Teperishnie, natsiia, pamiat / per. z frants. Andrii Riepa.* Kyiv: Klio, 2014. 272 s.
4. *Papusha I. Shcho take naratolohiia? (ohliad kontseptsii) // Naratyvni vymiry literatury: materialy mizhnarodnoi konferentsii z naratolohii* Ternopil, Ukraina, 23–24 zhovtnia 2003 r. / Uporiadnyk I.V. Papusha // *Studia methodologica.* Vyp. 16. Ternopil : Redaktsiino-vydavnychi viddil TNPU, 2005. S. 29–46.
5. *Pid nebom chuzhyny (pysmennyky ukrainskoi emihratsii): dovidnyk / uporiad.: D. Kozak, S. Kozak.* Kyiv: Lit.Ukraina knyzhkova. 2017. 371 s.
6. Skoryna L. Sviatomyr Fostun // *Literatura ta literaturoznavstvo ukrainskoi diaspyry.* Cherkasy: Brama, 2005. S. 208–210.
7. Soroka P. Fostun Mykhailo Sviatomyr. Dokumentalni narys pro zhyttia, hromadsko-politychnu diialnist i tvorchist. Ternopil: Horlytsia, 2005. 152 s.
8. *Ukraina v 2006 rotsi: vnutrishnie i zovnishnie stanovyshe ta perspektyvy rozvytku: ekspertna dopovid / red. V.I. Tyshchenka.* K. : Slavutych-Delfin, 2007. S. 19.
9. Fedun M. Skripyv tradytsiiu borotby za voliu natsii kartynamy dalekoho mynuloho»: Sviatomyr Mykhailo Fostun – ukrainskyi pysmennyk i hromadskyi diiach, avtor istorychnoi prozy // *Dyvoslovo.* 2020. №5. S. 57–60.
10. *Fostun Sviatomyr M. Nas rozsudyt Boh. Istorychna povist.* Lviv: «Chervna kalyna», 1992. 258 s.

Богданова Марина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і порівняльного літературознавства Бердянського державного педагогічного університету. Основний напрям наукової діяльності – історична проза, феномен пам'яті в історичній прозі письменників української діаспори другої половини ХХ століття. Авторка понад 50 наукових і навчально-методичних праць.